

Пропонуємо також доповнити ст. 281 КПК України частиною 4: «При затриманні на території іншої області підозрюваного, який перебуває у розшуку та стосовно якого обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або діє ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу, орган, який провів затримання, негайно повідомляє про це прокуророві за місцем затримання, а також слідчому, який оголо-

сив розшук підозрюваного. Прокурор протягом двадцяти чотирьох годин зобов'язаний перевірити, чи дійсно затриманий є тією особою, яка розшукується. Етапування підозрюваного до місця проведення досудового розслідування проводиться на підставі постанови слідчого, санкціонованої прокурором міста за місцем проведення досудового розслідування».

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : за станом на 17 лип. 2012 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Черкесова Е. К. Правовое регулирование приостановления и возобновления уголовно-процессуальной деятельности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Черкесова Елена Константиновна. – Омск, 2004. – 183 с.
3. Попов А. М. Проблемы совершенствования оснований и условий приостановления предварительного следствия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Попов Алексей Михайлович. – Саратов, 2004. – 235 с.
4. Закирова Э. Ф. Приостановление предварительного следствия в случае, когда подозреваемый или обвиняемый скрылся от следствия либо место его нахождения не установлено по иным причинам : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Закирова Эльвира Фаритовна. – Ижевск, 2004. – 30 с.
5. Малютін І. А. Зупинення досудового розслідування : навч.-метод. посіб. / І. А. Малютін ; за заг. ред. З. Д. Смітєнко. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 140 с.
6. Криминалистика : учеб. для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Р. С. Белкина. – М. : НОРМА, 2000. – 990 с.
7. Закатов А. А. К вопросу о совершенствовании уголовно-процессуальной регламентации розыскной деятельности / А. А. Закатов, С. А. Закатов // Новый Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: проблемы законодательства, теории и практики : сб. науч. тр. ВолГУ. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2002. – С. 156–159.

Надійшла до редколегії 27.07.2012

КРИВОНОС И. С. ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ РОЗЫСКА ОБВИНЯЕМОГО ПО НОВОМУ УГОЛОВНОМУ ПРОЦЕССУАЛЬНОМУ КОДЕКСУ УКРАИНЫ

Исследованы новые положения правовых основ и порядка осуществления розыска подозреваемого; предложены изменения в действующий Уголовный процессуальный кодекс Украины.

KRYVONOS I. CONDUCTION OF THE SEARCH OF THE SUSPECT BY THE NEW CRIMINAL PROCEDURE CODE OF UKRAINE

New provisions of legal bases and procedure of the search of the suspect are studied; changes in the existing Criminal Procedure Code of Ukraine are offered.

УДК 343.23

Ю. В. ОРЛОВ,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету з підготовки слідчих
Харківського національного університету внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

На основі аналізу динамічних та статичних компонентів правової системи та особливостей криміногенної детермінації зроблено висновок про існування двох відповідних типів нормативно-правової детермінації злочинності. Встановлено кримінологічно значущу кореляцію між відповідністю правових інновацій соціальним традиціям та злочинністю, а також юридико-технічними особливостями нормативно-правових актів і можливістю зловживання ними з метою вчинення злочинів.

Детермінаційний комплекс сучасної злочинності в Україні є досить розгалуженим, охоплює різнорівневі та різноспрямовані соці-

ально-економічні, політичні, культурно-психологічні, ідеологічні, правові та інші фактори. Разом із тим, державно-правова організація

життєдіяльності суспільства обумовлює особливу роль правової системи не лише в механізмі протидії злочинності, а й її детермінації. У зв'язку з цим у вітчизняній науковій літературі вже давно порушують питання про запровадження до національної кримінологічної практики інституту кримінологічної експертизи нормативно-правових актів і їх проектів. Однак очевидно видається та обставина, що як методологія, так і методика означеної експертизи цілком залежить від знання про механізм нормативно-правової детермінації злочинності, адже лише останні здатні сформулювати концептуальну як змістовну, так і операційну платформу для провадження експертно-кримінологічного дослідження криміногенних аспектів взаємодії правової системи з іншими підсистемами суспільства, злочинністю.

Проблема нормативно-правової детермінації злочинності тією чи іншою мірою була і залишається предметом досліджень таких учених, як М. О. Барановський, С. В. Бородін, Б. С. Волков, В. В. Голіна, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. І. Долгова, М. П. Дубинін, В. О. Дятлова, С. В. Задиран, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, А. В. Кирилук, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнецова, О. М. Литвак, В. В. Лунєєв, Е. Ф. Побегайло, В. І. Поклад, В. М. Попович, В. І. Шакур, Д. А. Шестаков тощо. Визнаючи суттєвий внесок зазначених науковців у розроблення заявленої проблематики, все ж такі слід узяти до уваги відсутність спеціалізованих напрацювань щодо механізму нормативно-правової криміногенної детермінації, що не дозволяє реалізувати на практиці ідею кримінологічної експертизи, чим і зумовлюється актуальність теми статті.

Мета статті – з'ясувати природу та схарактеризувати механізм нормативно-правової детермінації злочинності.

Ведучи мову про природу криміногенності нормативно-правового фактору, слід зазначити, що вчені в основному сходяться на тому, що небажані зміни у кримінологічній обстановці в процесі реалізації нормативно-правового акта детерміновано як невизначеністю, конфліктогенністю результату дії останнього на суспільні відносини, так і конкретними хибами у викладенні нормативного матеріалу в текстах нормативно-правових актів [1, с. 82; 2; 3, с. 65–66 тощо]. Інакше кажучи, мова йде про недоліки динамічних та статичних компонентів правової системи. Зупинимось більш детально на кожному з них.

Для правових систем країн, що входять до складу романо-германської правової сім'ї, ха-

рактерні такі динамічні компоненти, як правовідносини, правотворчість, правореалізація, юридична практика. Щодо статичних компонентів, то вони характеризуються тим, що відображають головні напрями, ідеї, тенденції змін, метою яких є збереження стабільності соціального цілого. До них зазвичай відносять такі, як: а) нормативну складову правової системи; б) організаційний компонент (сукупність правових установ); в) ідеологічний компонент – правова доктрина як сукупність поглядів, уявлень та ідей про право та притаманні йому властивості [4, с. 60].

Зв'язок динамічних та статичних компонентів правової системи виявляється в тому, що вони базуються на формалізованих нормах права. Взаємодіючи між собою, ці компоненти, будучи частиною цілого соціального організму, одночасно взаємодіють із іншими його складовими, підсистемами, інститутами, перебуваючи з ними у специфічній єдності, ставлячи їх у режим примусової регуляції. Останнє виражається через діалектичний закон єдності і боротьби протилежностей.

Характеристика будь-якого об'єкта як підпорядкованого законові єдності та боротьби протилежностей вказує на джерело руху і розвитку не поза об'єктом, а в самому об'єкті. Закон дозволяє з'ясувати будь-яку цілісність як складну систему, що містить у собі певні елементи, тенденції, що безпосередньо один з одним не сумісні. Дане твердження є цілком справедливим стосовно соціуму, що має у своєму складі різноманітні соціальні підсистеми, які, підкорюючись імперативам системи вищого порядку, не позбавлені власних тенденцій та імпульсів саморозвитку.

Слід зазначити, що застосування закону єдності та боротьби протилежностей має давню історію. Із античних філософів найбільш розгорнуто розглядав діалектику єдності та боротьби протилежностей Платон. В епоху Відродження ідею «збігу протилежностей» розвивав М. Кузанський і Дж. Бруно. У Новий час І. Кант створив вчення про антиномії, Й. Г. Фіхте – вчення про діалектику в діяльності «Я», Г. В. Ф. Гегель – вчення про єдність та боротьбу протилежностей як змістовно-логічну причину, що є однією з важливих складових діалектики. Застосування даного закону дає змогу описати механізм внутрішньої взаємодії компонентів системи права та інших підсистем суспільства через відповідні соціальні інститути і злочинність. При цьому наріжним каменем у контексті виявлення механізму нормативно-

правової детермінації злочинності є питання про те, як і через що саме виникає протилежність (конфліктність, неузгодженість, суперечність) між системою права та іншими підсистемами суспільства.

Відповідь на поставлене питання, на нашу думку, слід шукати в трьох концептуальних напрямках:

1) виявлення суперечностей між запитам суспільства і можливостями їх задоволення за допомогою нормативно-правових засобів;

2) виявлення суперечностей між соціокультурними традиціями та нормативно-правовими інноваціями;

3) виявлення суперечностей між предметом та методом правового регулювання.

Дослідження у вказаних напрямках обумовлює врахування деяких загальних параметрів проблеми традиціоналізму та інноваторства в Україні, що стосуються соціокультурної сфери взагалі та системи права зокрема. У цьому контексті з особливою гостротою постає проблема традиційних (узвичаєних) і новітніх факторів, стимулів, орієнтирів, цінностей життєдіяльності суспільства, в тому числі й його підсистеми права. Специфічність ситуації обумовлюється необхідністю дослідження функціонального змісту зазначених чинників в умовах створеної національної держави, якою є Україна.

Переходячи до безпосередньої характеристики традиціоналізму та інноваційної сфери в нашій державі як концептуальних характеристик дії закону діалектичної суперечності спочатку з'ясуємо окремі поняття.

У світовій суспільствознавчій думці поняття традиції побутує як у його латинській етимології, що має змістом передавання, успадкування тих чи інших матеріальних і духовних об'єктів-цінностей, власне процес соціального успадкування, його способи і засоби, так і в значенні традиціоналізму як специфічної ідеології [5, с. 71]. У соціологічній літературі також застосовується поняття «традиційне суспільство», яке охоплює коло процесів і явищ специфічного нормативного регулювання, заснованого на звичаях і ритуалах, успадкованих від первісних суспільств. Врешті-решт, за влучним зауваженням польського соціолога Е. Шацького, «традицією може стати все – навіть антитрадиціоналізм» [6, с. 68].

Не йдучи врозріз із викладеними положеннями, в нашому дослідженні під традиціоналізмом як соціальним явищем ми будемо розуміти перенесення, збереження та відтворення в сучасному українському суспільстві, зокрема у

масовій свідомості і соціальних практиках населення, ціннісних орієнтирів, соціокультурних, правових зразків, які, за словами О. Г. Злобіної, в перебігу соціальних змін виступають у формі: а) органічного зв'язку епох і поколінь у межах стихійного, об'єктивного процесу людського життя і співжиття; б) цілеспрямованого, усвідомленого, *нормативно забезпеченого* (курсив наш. – Ю. О.) і регульованого процесу цілераціональної діяльності, соціальної, культурної, правової політики, виховання тощо. Таким чином, традиціоналізм виступає як об'єктивно-суб'єктивний чинник суспільних відносин, як складова загального механізму їх функціонування.

На відміну від традиції, поняття інновації фіксує насамперед новизну явища. У соціологічній енциклопедії надано наступну дефініцію інновації: «Це такі явища, що були відсутні на попередніх стадіях розвитку, але з'явилися на даній стадії й набули в ній визнання («соціалізувались»)» [7, с. 18]. Подібним чином трактують поняття інновації і низка інших вчених [8, с. 409; 5, с. 73 та ін.].

У перехідному суспільстві традиції та інновації набувають специфічних форм взаємодії. У зв'язку з цим відзначимо, що в сучасній масовій свідомості, та й в орієнтаціях офіційних інституцій, зокрема правотворчому механізмі держави, поширена тенденція тяжіння до європейських стандартів, моделей організації життя, що обумовлена уявленням про стабільність останніх. Однак, як указують самі ж західноєвропейські фахівці, зазначені стандарти та моделі мають такі вади, як нетривалість, нестабільність, індивідуалізованість, обумовлені неоднозначними процесами ринкової глобалізації [9, с. 30]. Невизначеність та нестабільність призводять, у свою чергу, до складнощів у процесі соціальної ідентифікації, формування ринкового типу характеру, переформатування ціннісної ієрархії на споживацькі орієнтири. Так суб'єкти соціальної взаємодії пристосовуються до нестабільності. Ситуація ж останньої є нормою, традицією життя, імпліцитною властивістю так званої «короткотермінової» ментальності.

Сказане певною мірою характеризує сучасну ситуацію в нашій державі, особливістю якої є те, що одним із визначальних факторів, які обумовлюють формування сучасного традиційного способу життєдіяльності української соціальної системи, виступають інновації. Національно ідентифіковані соціальні об'єкти, які б зараз передавалися від старшого до молодого покоління українців, майже відсутні. Наслідками

такої ситуації стає розвиток різного роду соціальних конфліктів, одним із яких, зокрема, є так званий чужинський вплив. Експансія чужих цінностей, зразків економічного розвитку, некритичне сприйняття їх державою і суспільством призводить не до взаємного збагачення внаслідок взаємодії культур, а до їх еkleктичного змішування, що дезорганізує соціальне життя суб'єктів, зумовлює розвиток конфлікту між формальними (нормами права) та неформальними нормами в межах конкретних соціальних інститутів.

Некомпетентна адаптація вітчизняного законодавства до європейського права, імплементація норм як міжнародного права, так і нормативно-правових зразків інших країн до національної правової системи в багатьох випадках зумовлює зворотний ефект: положення нормативно-правових актів виявляються не пристосованими до українських соціальних реалій. Так, наприклад, для української правової політики, в арсеналі якої, зокрема, є інститут амністії, характерна тенденція гуманізації законодавства. Однак коли в державі часто застосовуються акти амністії, це формує в суспільній свідомості, особливо в потенційних правопорушників, почуття вседозволеності і безкарності [10, с. 53]. Яскраво виражена і водночас недостатньо продумана тенденція до гуманізації законодавства, в основу яких покладені «європейські стандарти», більшою мірою стосується осіб, які вчинили насильство, а не запобігає цьому насильству, не захищає прав жертв. Принцип гуманізації не повинен домінувати над іншими принципами, зокрема, кримінального права, і перш за все над принципом справедливості.

У зв'язку із зазначеним слід наголосити, що проблема правових запозичень тісно пов'язана з темою правової варіабельності. Остання вказує на особливості національного характеру і національної психології, а саме на сприйнятливості до іншої культури, здатності змінювати свою поведінку залежно від зміни культурного контексту, втримуючи при цьому на конкурентоздатному рівні етнічні, аутентичні особливості, притаманні конкретному суспільству. Лише в такому випадку, на нашу думку, може здійснюватися запобігання неконтрольованому чужинському впливу на національну правову систему, що має форму культурної дифузії і наслідком – частку злочинності, детерміновану позитивним правом.

Нааявність у соціумі специфічних традицій передбачає контроль та наукове забезпечення

інноваційної діяльності, в тому числі й особливо через засоби позитивної правотворчості. Саме на основі останніх має ґрунтуватися державна інноваційна політика, чинне місце в якій повинна посісти кримінологічна складова. Це обумовлене тим, що недосконалість нормативно-правового акта, конфліктогенність його приписів через невідповідність об'єктивно існуючим закономірностям суспільного розвитку, невідповідність (конфліктність) традиційних та інноваційних положень призводить до того, що соціум (окремі його елементи, суб'єкти) як самодостатня, самоорганізована система, позбавляється від останнього. При цьому скасування і внесення змін у відповідний нормативно-правовий акт зазвичай є кінцевим результатом процесу «неприжиття» останнього в суспільстві і не відображає реальної сутності самого процесу розвитку і перебігу конфлікту. Та й конфлікт реально відбувається не зі всіма членами суспільства, а лише з певною його часткою, причому таким чином, що це не завжди приводить навіть до зміни відповідних положень нормативно-правового акта чи його скасування. Зрозуміло, що будь-який нормативно-правовий акт, прийнятий (виданий) із дотриманням відповідної юридичної процедури, є чинним і має виконуватись усіма, хто потрапляє у сферу його дії. Одним із варіантів вирішення конфлікту в разі відсутності можливості змінити нормативно-правовий акт є або ж пасивне невиконання нормативних приписів, або ж активне їх порушення. Як перше, так і друге є девіаціями, нерідко кримінальними. Звідси стає очевидною ситуація, коли нормативно-правовий акт може бути кримінологічно неефективним.

Ідея пояснення механізму нормативно-правової детермінації злочинності в принципі не є новою. Ще в Давньому Римі була відома формула *ex senatusconsultis et plebiscitis crimina exercentur* – злочини виникають із сенатських та народних рішень. У більш пізній період цю думку розвивали класики філософсько-правової думки І. Кант та Г. В. Ф. Гегель. Так, І. Кант у своїй праці «Метафізика звичаїв» зазначає, що все неправове заважає свободі, яка відповідає всезагальному закону, примус же перешкоджає свободі або чинить їй опір. З цього випливає, що коли певний прояв свободи сам стає перешкодою до свободи, тоді спрямований проти такого застосування примус, як те, що перешкоджає перепоні на шляху до свободи, є правовим [11, с. 254–255].

Аналогічну точку зору, але з позиції природного права, висловлював і Г. В. Ф. Гегель

у праці «Філософія права». Він зазначав, що існують закони двоякого роду: закони природи і закони права. Закони природи абсолютні і мають силу так, як вони є. У законах права припис має силу не тому, що він існує і кожна людина вимагає, щоб він відповідав його власному критерію. Тут, відповідно, можлива колізія між тим, що є, і тим, що повинно бути, між у собі і для себе існуючим правом і довільним визначенням того, що є право [12, с. 57].

Слід враховувати той факт, що прогресивні зміни в суспільстві здійснюються досить часто випадково і стихійно, через велику кількість якісно різноманітних, суттєво відмінних у часі і відносно самостійних у просторі процесів та структур. Стихійність соціальних явищ може виражатись як в інерції старого, консервативного, такого, що гальмує суспільний рух, так і в утвердженні нових тенденцій. В останньому випадку стихійність, випадковість відіграють креативну роль. Втручання в дані процеси через засоби правової регламентації, коли останні (процеси) ще не набули векторної, концептуальної довершеності, може відіграти дестабілізуючу, деструктивну роль, призвести до відповідних девіацій, в тому числі і кримінального характеру.

Таким чином, нормативно-правовий акт (точніше, норма права) виступає специфічною поверхнею дотику соціально-культурних і правових традицій та інновацій, причому останні можуть мати двояке джерело свого походження: або надходити від соціуму у вигляді виникнення нових суспільних відносин, які потребують врегулювання чи ж виникнення нового виду суспільно небезпечного діяння, що потребує криміналізації, або продукуватися нормативним компонентом правової системи. Як у першому, так і в другому випадку можливі конфліктні ситуації і виникнення девіацій, в тому числі злочинних.

У зв'язку з цим, а також враховуючи проблематику дослідження, слід акцентувати увагу на концептуальних засадах традиціоналізму та новаторства саме в праві. Як зазначає Ю. М. Оборотов, «покликана бути чинником стабільності в суспільстві система права несе в собі традиції, що забезпечують зв'язок між минулим, сьогоденням і майбутнім не тільки самого права, але багато в чому закладають стійкий розвиток усієї культури суспільства» [13, с. 124]. В. Г. Графський щодо цього зазначає, що взаємодія традиціоналізму та новаторства у правовій сфері наприкінці ХХ – початку ХХІ століть має низку специфічних властивостей, що безпосередньо

відбивається на ході та результатах правових реформ, соціальній обстановці в державі. До них він відносить: урбанізацію, що визначає новий зміст традиційних соціальних і політичних конфліктів і способів їх врегулювання; зростання машинної й інформаційної індустрії, що змінює світосприйняття й ціннісні характеристики соціального буття; забруднення навколишнього середовища, що стає глобальною проблемою; нарешті, *загострення конфліктності між звичаєм і законом, між правом і законом, законом і мораллю* [14, с. 71]. Це пояснюється тим, що сфера права є менш рухливою, ніж решта сфер суспільного життя, але саме завдяки цій якості воно є оплотом стабільності. Показовим у цьому плані є твердження Ю. М. Оборотова, що «право цінне не істиною, а стабільністю, тобто тим, без чого відбувається руйнування культури й цивілізації, і цю визначальну рису права годі уявити у відриві від традиції та наступності» [13, с. 124].

Аналізуючи традиційність у вітчизняному праві, варто звернути увагу на те, що вона формувалась під впливом як західної, так і східної правової традиції. Західна традиція права пов'язана з автономністю, певною відособленістю права від моралі, релігії, політики, ідеології, основну увагу приділяє правам і свободам, чітко розмежує сфери приватного й публічного права, підтримується й розвивається професійно підготовленими юристами, котрі складають особливу юридичну еліту. Східна традиція права пов'язана з проникненням у правову сферу інших систем соціального регулювання і перш за все релігії. Визначальну роль відіграють юридичні обов'язки, відсутній чіткий поділ приватного й публічного права, розвиток права визначається державною владою, відсутня сформована юридична еліта. Правова спадщина України формувалась під впливом західної традиції права, але визначальною завжди виявлялася східна традиція права. Сучасний правовий розвиток України слабо орієнтований на використання правової спадщини, характеризується значною правовою акультурацією, некритичним запозиченням досягнень західної традиції права [13, с. 136–137]. Результатом цього є виникнення аналізованих вище конфліктів і девіантних форм їх вирішення.

Роблячи проміжний висновок, зазначимо, що правове незабезпечення (або ж неадекватне забезпечення) соціальних інновацій, а так само непродумане, без урахування існуючих традицій, новаторство у системі права, що призводить до виникнення соціальних суперечностей,

конфліктів є факторами криміногенності зазначеної системи. Контрольовані форми соціально-правових інновацій у нашій державі мають бути науково обґрунтованими, відповідати критерію своєчасності і обов'язково включати процес кримінологічного забезпечення прийняття відповідних рішень, особливо таких, що стосуються сфери позитивно-правової нормотворчості.

Як свідчить проведене дослідження, крім конфлікту традиціоналізму та новаторства в соціально-правовій сфері, джерелом виникнення нормативно-правових детермінант злочинності може бути незабезпеченість правом механізмів реалізації нормативних форм поведінки. Дана ситуація в соціальній площині характеризується науковцями як аномія, тобто ситуація, коли формальні приписи закону перестають регулювати індивідуальну поведінку громадян. Один із дослідників даного явища Р. Мертон, вибудовуючи свої міркування в координатах «мета дії – засоби її досягнення», відмічає явну нестачу соціально заохочувальних (принаймні соціально схвальних) способів реалізації навіть тих зразків, стандартів поведінки, які офіційно підтримуються суспільством і його інститутами. Результатом пристосування до такого аномійного стану в більшості випадків стає девіантна поведінка.

Серед населення, що знаходиться у стані фрустрації від конфлікту несумісності соціальних цілей і законних норм для їх досягнення, відбувається поширення інноваційних девіантних способів досягнення соціально визнаних цілей відповідно нелегальними, в тому числі злочинними шляхами. До такого роду злочинних проявів можна віднести різного роду корисливі злочини, наркозлочинність, незаконне поводження зі зброєю тощо.

Вважаємо, що аналітична схема Р. Мертона є цілком застосовуваною до описання механізму вирішення суперечності між предметом і методом правового регулювання, між правотворчою (у позитивному сенсі) і правореалізаційною практикою. В ідеалі норма права, що забезпечує урегулювання суспільних відносин у певній сфері життя для того, щоб не залишитись декларуючою по суті і не сприяти виникненню нормативно-правових детермінант злочинності, має супроводжуватись як мінімум нормою права, яка б забезпечила реальну, належну, адекватну можливість її реалізації стосовно більшості адресатів (звісно, якщо в цьому є потреба), інакше мета залишається без засобу. Крім того, актуальним у плані взаємодії вітчизняної системи права та економічної під-

системи суспільства залишається проблема матеріального обґрунтування численних норм права, що стає безпосередньою причиною практичної неможливості їх реалізації при принциповому збереженні їх примусового характеру.

Таким чином, ще одним фактором криміногенної небезпечності нормативно-правового акта є відсутність (або дефектність, непридатність, неадекватність) правового механізму або матеріальної основи його реалізації.

Обґрунтовані вище механізми нормативно-правової детермінації злочинності обумовлені дією динамічних компонентів правової системи, які значною мірою обумовлені нормативною її складовою. Саме завдяки динаміці, рухливості соціальних підсистем і системи права утворюються специфічні форми їх взаємодії, в окремих випадках з'являються соціальні конфлікти, детермінується частка злочинності. Це дозволяє нам, беручи до уваги викладене, узагальнити проаналізовані механізми та визначити їх як окремих **тип нормативно-правової детермінації злочинності – динамічний**.

Однак правова система включає в себе й низку статичних компонентів, серед яких провідне місце посідає нормативно-правовий акт. Останній, не вступаючи в динамічний регулятивний процес взаємодії з соціальними підсистемами, точніше – при відособленому його розгляді від останніх, може містити в собі нормативно-правові детермінанти злочинності. Інакше кажучи, мова йде про такі криміногенні властивості нормативно-правового акта чи його проекту, які обумовлені недоліками в регламентуванні об'єктно-предметного та суб'єктного складу правовідносин, умов і підстав їх виникнення, зміни чи припинення; нормативною невизначеністю прав і обов'язків суб'єктів правовідносин; хибами формально-логічного, лінгвістичного, юридико-технічного характеру тощо.

Зазначені нормативно-правові вади здатні обумовлювати вчинення злочинів не через взаємодію із соціальними практиками, а через свої внутрішні властивості. Наприклад, у ситуації, коли службова особа має можливість довільного використання своїх повноважень, оскільки в законі відсутні чітко визначені підстави для здійснення особою певних дій, що входять до її компетенції. Схожа ситуація виникає у випадку дублювання в законі функцій і компетенцій кількох суб'єктів з одного і того самого питання, що створює конфлікт інтересів і додаткові можливості кримінальних зловживань тощо. Такий **тип нормативно-правової детермінації**

злочинності можна, на нашу думку, вважати **статичним**.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна зробити **висновок**, що механізм нормативно-правової криміногенної детермінація має подвійну природу, в якій поєднуються іманентні соціально-правові якості нормативно-правового акта, як джерела інформації соціально-регулятивного значення, а також формально-

технічні особливості конструювання окремих норм права. Така змістовна дихотомія детермінуючих властивостей нормативно-правових актів має становити основу для подальшої класифікацію нормативно-правових криміногенних факторів, вироблення їх формально визначених критеріїв та формування на цій підставі науково обґрунтованої методики провадження кримінологічної експертизи.

Список використаної літератури

1. Барановский Н. А. Основы научно-практической методики криминологической экспертизы проектов нормативных правовых актов: проблемы и пути их решения / Н. Барановский // Юстиция Беларуси. – 2007. – № 2. – С. 76–84.
2. Богданов Е. В. Криминогенный риск как предмет криминологической экспертизы проектов законов [Электронный ресурс] / Е. В. Богданов. – Режим доступа: www.csr.ru/_upload/editor_files/file0260.doc.
3. Бодак А. Проблемы криминологической экспертизы / А. Бодак, О. Бажанов // Юстиция Беларуси. – 2005. – № 4. – С. 65–66.
4. Сунегін С. О. Загальна характеристика статичних і динамічних елементів романо-германської правової сім'ї / С. О. Сунегін // Правова культура і громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку : матеріали міжнародної наукової конференції (м. Харків, 12 жовт. 2007 р.). – Х. : Право, 2007. – С. 60.
5. Злобіна О. Г. Традиціоналізм та інновація в українському вимірі / О. Г. Злобіна, В. О. Тихонович // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 4. – С. 69–93.
6. Аверьянов В. В. Традиции и традиционализм в научной и общественной жизни России (60–90-е годы XX века) / В. В. Аверьянов // Общественные науки и современность. – 2000. – № 1. – С. 68–77.
7. Социология : энциклопедия / сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. – Минск : Интерпрессервис ; Книж. Дом, 2003. – 1312 с.
8. Макаренко І. П. Формування державної інноваційної системи в Україні / І. П. Макаренко // Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України : матеріали наук.-практ. конф. – К. : НТТУ «КПІ», 2003. – С. 406–414.
9. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман ; пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Логос, 2002. – 421 с.
10. Бабенко С. С. Права человека в условиях глобализации / С. С. Бабенко // Законность. – 2007. – № 10. – С. 52–54.
11. Кант И. Метафизика нравов : сочинения : в 8 т. Т. 6 / И. Кант. – М. : Логос, 1994. – 396 с.
12. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель. – М. : НОРМА, 1990. – 369 с.
13. Оборотов Ю. М. Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Оборотов Юрій Миколайович. – О., 2003. – 379 с.
14. Политико-правовые ценности: история и современность / отв. ред. В. С. Нерсисянц. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 254 с.

Надійшла до редколегії 05.09.2012

ОРЛОВ Ю. В. МЕХАНИЗМ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ ДЕТЕРМИНАЦИИ ПРЕСТУПНОСТИ

На основе анализа динамических и статических компонентов правовой системы и особенностей криминогенной детерминации сделан вывод о существовании двух соответствующих типов нормативно-правовой детерминации преступности. Установлена криминологически значимая корреляция между соответствием правовых инноваций социальным традициям и преступностью, а также юридико-техническими особенностями нормативно-правовых актов и возможностью злоупотребления ими с целью совершения преступлений.

ORLOV Y. MECHANISM OF NORMATIVE AND LEGAL DETERMINATION OF CRIMINALITY

On the basis of the analysis of dynamic and static components of the law system and features of criminogenic determination the conclusion about existence of two corresponding types of normative and legal determination of criminality is made. Criminological meaningful correlation between accordance of legal innovations to social traditions and by criminality, and also legal and technical features of normative and legal acts and possibility of abuse by them with the aim of committing crimes is set.